

ČAKAVSKA POČETNICA I ČITANKA (Dragica Stanić, *Čakavčica: Čakavska početnica i čitanka*, Osnovna škola „Milan Brozović“ Kastav, Kastav, 2015.)

U hrvatskoj i svjetskoj dijalekto-
loškoj i slavističkoj literaturi minologa
i aktualnog stoljeća kastavski govori iz-
vrsno su poznati zahvaljujući činjenici
što je riječ o veoma konzervativnim
jezičnim sustavima koji se, uz grobničku
i novljansku skupinu govora, mogu sma-
trati jezgrom govora sjeverozapadnoga
čakavskog areala zbog čuvanja brojnih
arhaičnih jezičnih značajki, svaki u
drukcijoj mjeri i na različitoj razini. Tek-
stove pisane kastavskom čakavštinom
bilježili su tijekom svojih istraživanja
brojni znanstvenici, uključujući ih u
svoje čakavske čitanke (kao što je, da

izdvojimo ovdje samo jednu, primjerice ona Petra Šimunovića i Reinholda Olescha), ali valja istaknuti i opsežnu književnu produkciju izvornih govornika (dovoljno je samo prisjetiti se Ive Jardasa, Berta Lučića, Cvjetane Miletić, Vlaste Sušanj Kapićeve i dr.). Unatoč tomu dosad nije bilo ozbiljnijih pokušaja osmišljavanja čakavske početnice i čitanke za učenje kastavske čakavštine kakvu je uz pomoć svojih učenika osmislila Dragica (Zvezdana) Stanić, učiteljica razredne nastave u zvanju savjetnice u Osnovnoj školi „Milan Brozović“ Kastav. Riječ je o njezinoj prošle godine objavljenoj *Čakavčici*, koja je prema autoričnim riječima namijenjena mlađim školskim uzrastima i učiteljicama kao pomoć u radu s djecom u okviru izvannastavnih aktivnosti. Knjiga je dostupna u tiskanom i u elektroničkom izdanju (www.cakavcica.com).

Prvi dio knjige obuhvaća početnicu za učenje kastavske čakavštine. Knjigu otvara *Legenda* i topao predgovor autorice Dragice Stanić, u kojemu čitatelja poziva da joj se pridruži u putovanju čarobnim svijetom kastavskoga „ča“. Nakon početnih dvaju tekstova, koji predstavljaju česte izraze koji se pojavljuju u svakodnevnoj komunikaciji (npr. upitne i brojne dvoslovne riječi ili česti izrazi u školskom kontekstu), slijedi čakavska abeceda, u kojoj je svako slovo oprimjereno pomoću nekoliko najčešćih čakavskih riječi koje njime

počinju. Svaki se leksem navodi uz standardnojezični ekvivalent, a o njegovoj uporabi u kontekstu svjedoči nerijetko i popratni književni tekst. Abecedni je slijed gdje kad razbijen ilustracijama koje prikazuju vezane riječi po tematskome, a ne abecednome kriteriju (*Kamara, Nonina dota va kamare, Kuhinja, Okruti i pošada, Obučujemo i obuvamo, Na place, Žir*).

Drugi je dio knjige čitanka raznovrsnih čakavskih tekstova, u koje čitatelja na samome početku uvodi poglavlje *I drugde se govori čakavski* primjerima tekstova pisanih idiomom kojega drugoga čakavskog dijalekta (grobnička, hvarska, splitska i trviška čakavština), nakon čega slijede tekstovi pisani kastavskom čakavštinom, strukturirani u nekoliko poglavlja. U poglavlju *S puno jubavi* donose se različite brojalice, zagonetke i izreke, dok su u onome *Se okol nas* sabrani tekstovi čijim se provodnim motivom može odrediti priroda. U poglavlju *Živeli su zdavni: Od njih smo navadili kako se j' živelo* smješteni su tekstovi koji govore o načinu života prije pojave suvremene tehnologije i električne energije ili pak prikazuju nekadašnje običaje ili obrte. Zatim se donosi nekoliko kraćih igrokaza u čijoj se izvedbi mogu okušati čitatelji (poglavlje *Poigrajte se i budite neki drugi!*), a čitanku zatvara poglavlje *Poveda se da su va našen kraje živeli i...: Još je lepče da nan povedaju, ali čitaju*, u kojem su objedinjene poznate kastavske legende o Maliku, kastavskim divovima Bradonji i Nogonji, Čoški i Maroški te Šparožnoj jami.

Čakavčica donosi tekstove svih triju književnih rodova (pjesme, kraći prozni i dramski tekstovi), čiji su autori većim dijelom učenici kastavske Osnovne škole „Milan Brozović“, ali i već poznati kastavski autori: Ivo Jardas, Berto Lučić i sama autorica knjige Dragica Stanić. Svaki tekst praćen je malenim rječnikom, u kojemu se donosi popis i tumačenje manje poznatih riječi, a čitava je knjiga obogaćena veoma brojnim ilustracijama, u čijem su stvaranju svojim likovnim radovima sudjelovali učenici prvih četiriju razreda spomenute osnovne škole između 2011. i 2014. godine.

Kako naglašavaju recenzenti ovoga metodičkog priručnika Lucija Puljak, Dubravka Uroda i Branko Kukurin, čije su recenzije priložene na kraju knjige, Dragica Stanić nije uspjela svojom knjigom sastaviti samo priručnik za učenje kastavske čakavštine već je ponudila i ključ za ulazak u njezin poseban i bajkovit svijet zahvaljujući tekstovima koji se bave različitim dimenzijama danas već možda i pomalo zaboravljena života na Kastavštini. Nažalost, uslijed nedostatka financijskih sredstava čakavski leksemi i tekstovi nisu akcentuirani, za čim možemo žaliti upravo s obzirom na konzervativnost akcenatskoga

sustava kastavske skupine govora, no u planu je tonsko snimanje tekstova iz cijele *Čakavčice* koje će čitati djeca, a nastali bi audiozapis bio dostupan na njezinoj službenoj internetskoj stranici, čime će i ta praznina biti djelomično popunjena. Ovim vrijednim, kreativnim i toplim metodičkim priručnikom osigurano je tako jedno od važnih uporišta svima zainteresiranima za očuvanje te iznimno važne i bogate sastavnice nematerijalne baštine Kastavštine.

Ivana Eterović

Gordana Milaković, *Istra/Istria Memento: izbor iz fundusa Zbirke starih razglednica, Pomorski i povijesni muzej Istre/Museo storico e navale dell'Istria, Pula/Pola, 2015.*

U godini u kojoj obilježava visoku obljetnicu šestog desetljeća djelovanja Pomorski i povijesni muzej Istre/Museo storico e navale dell'Istria u Puli podario je svojim posjetiteljima, ali zasigurno i širem krugu čitateljstva, vrijednu publikaciju. Višegodišnji predani rad Gordane Milaković, kustosice i voditeljice reprezentativne Zbirke starih razglednica, ukoričen je u trojezičnom (hrvatski/talijanski/engleski) katalogu izložbe *Istra/Istria Memento*, kojom je predstavljen dio bogata fundusa

Istra Istria
MEMENTO

izbor iz fundusa Zbirke starih razglednica
una selezione dalla Collezione di vecchie cartoline
a selection from the Collection of old Postcards

ove zbirke. Vrijednost građe koja se čuva u Zbirci starih razglednica prepoznalo je i Ministarstvo kulture dodijelivši joj 2009. godine status kulturnog dobra Republike Hrvatske. Njezin je fundus impresivan i broji preko 14300 dopisnica i razglednica, koje najvećim dijelom datiraju u razdoblje tzv. Zlatnog doba razglednica (1897.–1918.), a na njima su prikazana naselja i motivi koji se odnose na područje Istarskog poluotoka, i to ona koja su se krajem 19. i početkom 20. stoljeća nalazila unutar administrativnih granica austro-ugarske pokrajine Markgrofovije Istre, izuzev naselja otoka Krka.

Ideja da se ova zbirka Pomorskog i povijesnog muzeja Istre predstavi javnosti rezultirala je 2013. godine izložbom *Istra/Istria Memento: izbor iz fundusa Zbirke starih razglednica*. Autorica kataloga ujedno je i autorica izložbe na kojoj su predstavljene 283 stare razglednice koje se čuvaju u Zbirci. Nakon prvotnog postava u matičnoj instituciji izložba je predstavljena prilikom više domaćih i stranih gostovanja, a dok se dogovaraju nova, istoimeni katalog (p)ostaje ukoričena uspomena na nju. No ne samo na izložbu, on je prvenstveno podsjetnik na prošla istarska vremena, najprije ona koja su kroz objektiv fotografskog aparata ostala fiksirana i prenesena na razglednicu, kao i ona druga koje je odredio udarac poštanskog žiga prije slanja na određenu adresu.

Katalog izložbe kvalitetna dizajnerskog rješenja, koje potpisuje Sanja Pecirep, podijeljen je u dva dijela. Prvi, uvodni dio nakon

kratka prikaza osnovnih informacija o Zbirci, čiju osnovu predstavlja ostavština više renomiranih istarskih kolekcionara i koja se od osnivanja devedesetih godina prošlog stoljeća kontinuirano obogaćuje novim akvizicijama, u sljedećem poglavlju donosi detaljnu razradbu osnovnih obilježja dopisnica. Uz to on sadržava pregled povijesnog razvoja ove vrste poštanskih pošiljki čiji oslikani primjerci predstavljaju preteče razglednica. Vrijedi istaći podatak kako Pomorski i povijesni muzej Istre čuva izniman raritet – dopisnicu koja je odasлана iz Pule svega dvadesetak dana nakon što je Bečka poštanska uprava izdala prvu službenu dopisnicu na svijetu 1. listopada 1869. godine. U nastavku se ovog poglavlja opisuju karakteristike pozdravnih i ilustriranih dopisnica te fotodopisnica. Treće, obimom najveće poglavlje uvodnog dijela kataloga posvećeno je razglednicama. Autorica prije svega ističe osnovnu razliku između dopisnica i razglednica, pri čemu je na licu, prednjoj strani razglednice otisnuta ilustracija te na toj strani ne postoji prostor za pisanje poruke. Nakon toga čitatelja upoznaje s više postojećih sustava periodizacije starih razglednica u svijetu i u Hrvatskoj. U ovome dijelu čitamo zanimljiv podatak o prvom prikazu Lovrana na razglednici, i to 1890. godine, čime se razglednice Lovrana, prema klasifikaciji Ivana Bogavčića, svrstavaju u seriju najranijih razglednica Hrvatske. Posebno je potpoglavlje posvećeno tisku razglednica, koje uz popis domaćih i stranih izdavača opisuje suradnju izdavača razglednica i istarskih fotografa te svih drugih uključenih u postupak nastanka razglednica. U ovome poglavlju saznajemo i najčešće tehnike kojima su otisnute stare razglednice, ali i standardne formate razglednica. Uz standardizirane dimenzije razglednica postoji i nekoliko nestandardnih formata, primjerice minijature razglednice, divovske razglednice ili pak tzv. *leporello*-razglednice. U nastavku trećeg, ujedno posljednjeg poglavlja uvodnog dijela kataloga saznajemo više o tematskoj podjeli starih razglednica koje čine fundus Zbirke. One se svrstavaju unutar deset tematskih skupina, a osnovna podjela podrazumijeva podjelu na topografske razglednice, čiji je dio predstavljen u ovome katalogu, i na drugu veliku cjelinu tzv. ostalih razglednica. Tematsku cjelinu ostalih razglednica čine motivi različitih tema, koji se odnose primjerice na tehniku, sport, umjetnost ili motivi vezani za život i ljubav, humor i kič. U sljedećem se potpoglavlju opisuje organizacija pohrane starih razglednica u Zbirci, dok posljednji dio trećeg poglavlja donosi kraći povijesni pregled običaja sakupljanja razglednica. Sakupljanje razglednica i stvaranje privatnih kolekcija koje je bilo moguće čuvati u za tu svrhu namijenjenim kutijama ili albumima zahvatilo je sve društvene slojeve. Sakupljanje razglednica

svoj je puni procvat doživjelo na prijelazu iz 19. u 20. stoljeće, upravo u vrijeme njihove najveće popularnosti. Uvodni dio kataloga, osim svoje primarne namjene, predstavlja ujedno kvalitetan priručnik koji može kolekcionarima izvan muzejskih i stručnih ustanova ponuditi teoretska i praktična znanja i tako pomoći u osmišljavanju organizacije vlastitih zbirki starih razglednica.

Vođen ciljem da se prikaže svako istarsko mjesto za koje u Zbirci postoji dopisnica i/ili razglednica, drugi, glavni dio kataloga čitatelju/gledatelju omogućuje virtualni izlet u istarsku prošlost. Ovaj dio kataloga podijeljen je u deset cjelina, naslovljenih prema nazivu većih naselja kojima je u prošlosti kao i danas gravitiralo stanovništvo njihovih okolica. Tako, listajući stranice kataloga, susrećemo vizure ili motive gradskih i seoskih trgova, ili pojedinih zgrada, ponekad i gospodarskih objekata koje je nakladnik, a nekad je to bio ugostitelj, kovač ili neki drugi obrtnik, želio istaći. Osim Pule, Vodnjana, Pazina, Buzeta, Rovinja, Poreča, Novigrada, Umaga, Buja, Kopra, Muggie, Labina, Opatije te brojnih mjesta njihove okolice, poseban je odjeljak posvećen kvarnerskim otocima. U tom su dijelu predstavljene dopisnice i razglednice više naselja cresko-lošinjskog otočja s kraja 19. i prvih desetljeća 20. stoljeća. Minuciozni opisi, uz podatke o fizičkim karakteristikama razglednica, uključuju opise ilustracija, no oni prelaze okvire pukog navođenja elemenata na njima. Opisi pojedinih motiva dobivaju na još većoj važnosti jer autorica čitatelju/gledatelju podastire dodatna pojašnjenja, osobito kada motiv na ilustraciji razglednice značajno odskače od onoga kako on izgleda danas.

Posljednjih dvaju desetljeća na području Istarskog poluotoka nisu rijetkost monografije koje svjedoče o segmentima njegove prošlosti, i to onako kako je ona ostala zabilježena na ilustracijama dopisnica i razglednica. No one se najvećim brojem odnose na veća istarska naselja, uži zavičaj ili su pak specijalizirane za određenu tematiku ovisno o primarnom interesu autora mahom ujedno i kolekcionara – sakupljača starih razglednica. Na taj način šira javnost ostaje lišena mogućnosti da, gledajući takve slikovne zapise minulih vremena, upoznae prošlost manjih istarskih naselja, nerijetko uvjerena da ona u prošlosti i nisu imala svojih razglednica. U tome je katalog *Istra/Istria Memento* učinio značajan iskorak, te se po prvi put u monografijama ovakva tipa nalaze primjerice stare razglednice manjih mjesta Ćićarije i Opatijskog krasa. S druge je pak strane katalog na jednom mjestu objedinio razglednice naselja čitava Istarskog poluotoka, vodeći se, između ostalog, kriterijem kulturološkog određenja pojma Istre,

lišena ograničenja koje nameću današnje administrativne podjele. Trojezičnim izdanjem kataloga učinjen je iskorak i u rušenju onih drugih, jezičnih barijera.

Na kraju ne preostaje drugo negoli čestitati autorici na cjelokupnom projektu, a posebice katalogu, uz osvjedochenje kako s pravom nosi svoj naziv, on je *memento*, podsjetnik, trajan spomen na jedno putovanje, putovanje Poluotokom, njegovim poznatijim i skrovitijim mjestima i na susrete s nekim prošlim naraštajima njihovih stanovnika u ne tako davnoj prošlosti. Putovanje s kojeg se Putnik vraća opijen ljepotom viđenih panorama i motiva, s osjećajem poštovanja prema prethodnicima i obvezom čuvanja naslijeđenog radi dobrobiti budućih generacija.

Robert Doričić

LIPA PAMTI

Kovačić, Ivan (ur.), *Lipa pamti: 30. travnja 1944.*, Naklada „Kvarner“ – Općina Matulji – UABA Liburnije – SABA Primorsko-goranske županije, Matulji, 2014.

Oganj do neba, vrisak do Boga, molitav do smrti...
Kuće opljačkane. Dan oplakan, noć neprospana...
Na prage gorućen narekuje mat,
va kamare prez krova jena se zibelica zibje prazna.
Lipa pameti...

Nijedan rat ni lep. Va saken je suz-
neh i ranjeneh. Ale kad va jenen dane
nestane celo selo, onda to ni samo rat,
to je genocid, zločin, mirakul. Oče nikad
ne presuše, a smeh se z mukun vrnja na
prag.

Lipa je umrla va jenen dane.

Celo selo je nestalo va jenen dane.

Starost i mladost zgorela j' va ten
jenen dane i malo j' ki ostal da ih oplache.

Krvav je bil dan 30. avrila 1944.
leta kada je ubijeno, mučeno i zapajeno
269 duš. Bili su to najveć stareji muški
ki nisu mogli nosit pušku, ženske ke su
nastale kuću i deca ka su se još materan za brhani držala. I školani sa
svojun učiteliceun Zorun Jurčić Puževun.

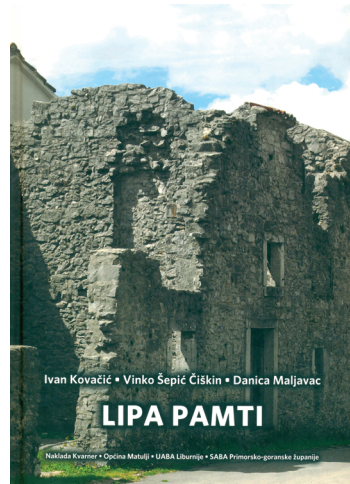
Oganj je progutal i 87 bivajućeh i 85 gospodarskeh kuć.

Se kuće su prvo opjačkane, a blago z štal otpejano.

Kašneje se doznalo za još jedanaajst stradaleh pa su i njiha imena
uklesana na spomen-ploču. A na tnale kuće broj 20, va koj je oganj čul
zadnji vapaj i plač, storeno je spomen-obilježje, pred ken se na saku
letnicu kolona ferma, polože se rožice, zmoli molitav i reče lepa beseda
za seh s kemi je tega dana umrlo selo.

To je spomen za oneh keh već ni, ale i opomena za se buduće
generacije da se ne ponovi i ne pozabi ovaj strašanski čin kada su
nacifašisti pozabili bit judi.

Sa leta od kad je storen ov spomenik na kraje sela, pred ken
zastane, prekriži se i pomoli saki kršćan, kolona se spušća od školi da
se pokloni senan pokojneh na meste kade su va osarij stavne nezgorene

njihe kosti aš Lipa je – tako j' jedanputa rekal Radovan Vlaketić i to napisal va *Arhivskén vjesnike* 1988. leta – „najteža osuda ljudskog bezumlja“.

Na slavu seh čigovi su životi postali krvavi temelj Lipe tiskana je 2014. leta prva, vela i prava, knjiga ka se zove *Lipa pamti: 30. travnja 1944.*

Va njoj pišu Ivan Kovačić, Vinko Šepić Čiškin i Danica Maljavac. Saki svoj del kega najboje pozna. Bilo je to velo delo aš knjiga ima 216 stranic, a tiskala ju je Naklada „Kvarner“ z blagoslovon Općine Matulji, UABA Liburnije i SABA Primorsko-goranske županije. I to je zaspraven prva prava knjiga storena potle sedandeset let od kako je stradala Lipa. Recenzenti su bili judi od struki mr. sc. Mario Dagostin i mr. sc. Mladen Grgurić, lekturu i korekturu storila je Veronika Grbac, a grafički uredil Ranko Žilić.

Od Lipi se i prvo pisalo, ale bilo je to vavek premalo. Prvu brošuru je storil Ante Drndić samo dva meseca potle ča j' oganj pojil i selo i judi. Kašneje se pisalo i va novinah i va časopiseh, pisalo se na mah i na skosi, a sada se z ovun knjigun reklo se ča je rabilo i Lipa se zasluženo more štimat. Prvo zato ča se va njoj dokumentirano govori o zločinu ki se j' dogodil za vreme rata, a drugo ča će tako bit očuvani si podatki i slici ke su skrivane po razneh škabelineh i čuda let čekale da ih se objavi.

Predgovor i uvodni del knjige je napisal Ivan Kovačić. Za mladeh ki ne znaju – i daj, Bože, da nikad ne doznaju – ča je rat, autor je kratko napisal ča se j' va oveh krajen skroz sa vremena od svojni dogajalo: *Liburnija od antičkih vremen do 1918. leta.*

Cela je knjiga podejena na tri dela.

Va prven Ivan Kovačić i Vinko Šepić Čiškin pišu: *Lipa u antifašističkom pokretu i ratu (1918.–1945.)*, a onputa po rede, po deleh i po letah nastavjaju: *Lipa u razdoblju parlamentarizma (1918.–1926.)*; *Fašistička diktatura i antifašistički otpor (1926.–1941.)*; *Narodnooslobodilačka borba i kapitulacija Italije*; *Liburnijski kras pod nacifašističkom okupacijom 1943.–1945.* i *Tragedija mjesta Lipe.*

Knjiga je pisana stručno, a namenjena je sen ki o stradanju Lipe oteju znat istinu.

Vreme je bilo ratno. Drugi svjetski rat va punen zamahe. Na se strani se pucalo. Kako bi finila jena neprijatelska ofenziva, već se parićevala nova. Ni narod ni miroval. Branil se rodni prag, selo, grad, zemja, domovina...

Ni Liburnija ni mučala. Od Učki do Planika, po Lisine, Žbevnice i Slavnike partizanske jedinice ke su pripadale 1. brigade „Vladimir

Gortan“ i Prvemu istarskemu odredu „Učka“ napadale su nekad veće, a nekad manje grupi okupatora i tako čuda puti pomogle da neprijatelj va kontinentalnen dele zemji ne dobije na vreme pomoć ni va judeh ni va oružje. A to je bil veli doprinos domaćeh borci i nacionalno svjesneh Hrvati, ken je puno značila i mića pohvala, pa je i borac i pomoći od naroda bilo se više. Se to ni šlo va prilog njemačkemu generalu Ludwigu Kübleru, ki j’ odlučil obračunat se s temi, kako je mislel, slabo naoružanemi jedinicama goleh i boseh domaćeh partizani. Dopejal je velu silu vojski, planiral *ofenzivu Braunschweig*, ka j’ trebala storit prsten okol Učki i uništiti borci te partizanske četi ka njim stoji na pute. Ma partizanski štab za Istru ni miroval i čekal, nego je naredil da se pojačaju napadi na okupatora po celoj Liburnije. Šepić piše kako se z odreda „Učka“ izdvojil 1. udarni bataljon i uvrstil va sastav 1. istarske brigadi „Vladimir Gortan“, a manje snagi Odreda da su puščene *na navedenom rajonu s ciljem da okupatoru dođu iza leđa i tijekom ofenzive djeluju u njegovoj pozadini. Kada su njemačke snage 26. travnja blokirale sektor oko Učke, Štab se nalazio na Lisini i dospio u neprijateljski obruč, ali se noći sa 27. na 28. uspio probiti i s glavninom snaga prebaciti sjeverno od pruge Rijeka – Trst... Njemačke kolone su udarile u prazno...*

I počela je osveta.

Stradala su sela Mala Učka, Brest, Vranje, Brgodac, Semići, Račja Vas, Trstenik i Vodice, stradala su sela okol Ilirske Bistrice, a onda je na red prišla Lipa.

Sistematsko zastrašivanje, silovanje, mučenje, ubijanje, masakriranje, što sve nije izmislila bolesna neprijateljska mašta...

Na kraje su seh živeh zapejali va kuću na početke sela, zaprli poneštri, zalokotali vrata, mej judi hitili bombi i mitraljirali ih pa poleli kuću z benzinon i zapalili. Zgoreli su i živi i mrtvi. Se te strahoti našle su se zapisane i va Drndićevoj brošure *Lipa optužuje*. Ale sada je stradanje sakega pojedinoga otroka, ženske al starca i njihio ime za si veki zapisano i va ovoj knjige.

Se ovo Lipa pameti i sako leto na dan 30. avrila opominje da se ne ponovi ovakovo zlo.

Potle zločina va Lipe teško je bilo i 1. istarskoj brigade „Vladimir Gortan“ obostat na ten dele Liburnijskega krasa. Zgubili su pomoć va judeh i va hrane pa se j’ brigada povukla dubje va Istru i tamo pojačala sa slovenskemi borci, a z diverzantskemi napadi ni dala mira ni pokoja neprijatelju.

Tu je sa slovenskim jedinicama sudjelovala u borbama, a zatim se preko Brkina vratila na sjeveroistočni dio Istre s nalogom

da djeluje u okupatorovoj pozadini i poduzima iznenadne napade i uspostavlja slobodne teritorije kako bi podigla nove materijalne baze za partizanske jedinice. Jedan od niza napada bio je i onaj kod Ilirske Bistrice kada je 5. svibnja 1944. minirana pruga i zaustavljen transportni vlak pri čemu su Nijemci imali velike gubitke: oko stotinu mrtvih i ranjenih vojnika.

Malo za ten čekali su novi zadatki, formirale su se nove brigadi i 43. istarska divizija, borbeni je duh bil se jači, a pomalo se ćutilo i da se rat bliži svojemu kraju. Borac je bilo se više. Još je bilo borbi i okolo Lipi i okolo mesti va suseščine, posebe va Gorsken kotare i drugeh krajev, a va partizaneh je bilo i fanj borac z Lipi.

Imena seh stradaleh va knjigu je stavil Vinko Šepić Čiškin. Zapisal je i 19 borac ki su poginuli va jedinicah Narodnooslobodilačke vojski, mej kemi je najmlajemu bilo 15, a najstarejemu 38 let. Tako se zahvaljujuć upornemu Šepiću i njigovemu dugoletnemu delu sada zna za sako ime pa j' broj poginuleh i stradaleh, moglo bi se reć, konačan.

Po finjetke rata nekoliko se Lipjani vrnulo na pusti pragi. Kuć ni bilo, štali je oganj pojil, blago j' bilo otpejano, a glasi mučeneh, ubijeneh i zgoreneh kako da su vapili da se rojeno tnalo mora obnovit.

Suzi su presahnule i potekal je pot. Saki se dan zidalo. Kako Feniks s popela, rajala se druga Lipa!

Drugi del knjigi od prvega dela odejen je s fotografijami.

Na dvajsetak stranic posloženi su litrati ki pokazuju su strahotu ku su proživeli judi. Sliki stradaleh, ubijeneh, zgoreneh i judi i kuć. Sliki se našlo potle ča su ih slikali oni ki su uživali delat zlo i one su danaska dokumenat o temu kako je umrlo ovo našo mićo, pitomo, liburnijsko selo, jeno od trih ka su doživela sličnu sudbinu va Drugen svjetsken rate. Pul Lipi bile su to još Lidice va Češkoj kod Kladna i Oradour sur Glanne va Francuskoj.

Va pisanke ratnega reportera Mahmuda Konjhodžića, a objavenega va *Noven Liste*, ostat će napis da je *Od 86 obitelji samo jedna spašena*. Jena cela. Z drugeh familij je preživeli ki tr ki. Čudon su preživeli oni ki su bili va partizaneh, oni ki su bili po logoreh al va internacije, al oni ki su tega dana bili z blagon na paše. A seh skupa je bilo malo.

Potle rata judi nisu imeli kamo se vrnut. V ajer su svirili goli zidi, mulila se opajena melta, nigdere krova... Samo je va sreeh bilo čuda jubavi pa se sponova zidalo, popravjalo, opuki nabavjalo, va košeh nosilo žlepci, kamene, mel i cement... Judi su živeli po kasarnah ke su ostale od nekadašnjeh tujeh vojski i bile nablizu, a onda su od zornice

do škura delali i obnavjali kuće. Radost je prnesla prva pod krov stavna kuća i prva potleratna ženidba mladeh.

Selo se vrnjalo živjenju...

Dobra duša ovega sela čuda je let bila Danica Maljavac. Ona se sa sakun živun dušun pogovorila, saku je štoriju na sreću zapametila i zapisala. Neka se zna! Neka se ne pozabi!

Od 1945. leta do 1969. obnovjeno je 31 domaćinstvo.

Opet su na svojen prage bili Šporarovi, Vrdijanovi, Jakovićevi, Frajtovi, Batićevi, Liščankini, Bariševi, Trojkini, Poštarovi, Škaljanovi, Hljebužovi, Kundrićevi, Oštarićevi, Pomatovi, Vrbanovi, Opatikini, Johanini, Grževi, Sinčevi, Metelinkini, Ivićevi, Grgutinovi, Rušćevi, Garićevi, Marocini, Jožovi, Matovi, Mešeljkini, Antišićevi, Marinčićevi...

Strahoti rata preživelo je lih osan dece. Potle školovanja va selo su se vrnuli samo dva. Va Lipu su se doselile i neke nove familije pa je selo pomalo krepnulo. Potle fanj vremena popravna je i škola. Bila su to najlepja leta kad je va Lipe delala škola za seh osan razredi, a dva učitelja va kombinacije od po dva razreda delali su i jutro i zapolne. Broj školani se smanjeval pa je najprej nekoliko višeh razredi počelo hodit va školu h Matujan, malo za ten morali su poč i oni mlaji. Vredno je spomenut da su prva generacija školani ki su finili osmi razred va Lipe bili Danica Jakšetić, Bruna Maljevac, Gino Simčić i Zoja Valenčić. Još vredneje je to ča su se potle finjene srednje školi v Reke si vrnuli živet va Lipu, a to se zove jubav za rojeni kraj.

Pasalo je i više od dvajsetak let prej leh se Lipa počela obnavjat kako rabi. Ondašnje vlasti delale su kako se i koliko moglo, a ni se moglo čuda aš se pomoć iskala na se strani. Jaka je bila voja domaćeih judi da se z dobrovojnem delon selo čin brže obnovi. Pa se j' krampalo i kopalo, zidalo i krovi pokrivalo, delalo cestu, letriku i vodu po seh nedejah i blagdaneh. Ruševni zidi postali su spomenik. Prava opomena. A va dele nekadajne školi storen je Spomen-muzej Lipa. Va njin je od otvorenja delala učiteljica Danica Maljavac. Muzej je spočetka bil del od matujske školi, a dan stradanja Lipi postal je dan od spomeni.

Na kraje knjigi tiskani su sažetki na hrvasken, talijansken, nje-mačken i englesken zajike, a dva literarna priloga napisali su Drago Gervais *Dvojica iz jednog sela* i Giacomo Scotti *Lipa živi / Lipa vive!* Ovako glasi finjetak poeme:

Selo je toplo od svjetala.
Svakoga proljeća sjeme mrtvih
klije pjevajući s barjacima,

sa prepunom gostionicom,
s travom izgaženom
od našeg veselja.

Lipo, proljetna Lipo!

Lipa je jeno od najstarejih hrvaskih seli Liburnijskega krasa. Računa se da je nasejeno negdere va šesten al sedmen veke, magar je prvi pisani spomen datiran 21. avrila 1429. leta.

Menjali su se gospodari, menjale su se državi, menjali su se i judi i užanci, a Lipa je va svoj enjazle pod Kavranovin bregun i Pliševicun obastala. Preživela je i Austro-Ugarsku Monarhiju i talijansku okupaciju, pokazala zubi fašističkemu režimu i dokazala da j' sloboda vredneja i jača od sakega zla. Ona je danas spomenik kulture.

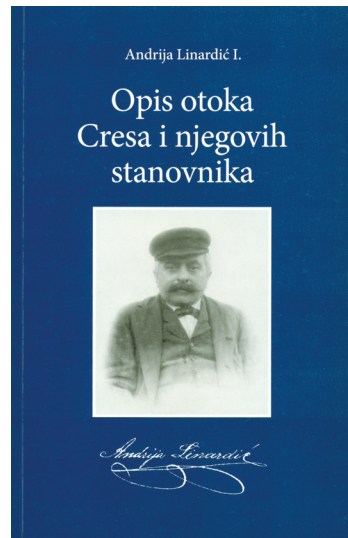
Lipa pameti i Lipa živeje!

Cvjetana Miletić

Andrija Linardić I., *Opis otoka Cresa i njegovih stanovnika*, vlastita naklada, Viškovo – Cres, 2015.

Pišući u Martinšćici ljeti 1913. godine retke *Predgovora* rukopisa čije izdanje ovdje prikazujemo, Andrija Linardić I. (stariji) jasno ističe osnovni motiv zbog kojeg je čitateljima naumio predstaviti otok Cres i njegove žitelje. Vodila ga je želja „da tako pokažem svijetu, kako naš narod ovdje makar na slabom i kršnom zemljištu, radom i štednjom, iako ne pliva u obilnosti, to ipak ima svoj svagdanji krušac.“ Zasiurno je tome pridonio i Andrijin poduzetnički duh, zahvaljujući kojem je njegova tvornica eteričnih ulja u Martinšćici bila već tada poznata izvan domaćih okvira i osiguravala prihode dijelu otočnoga stanovništva. Ovim se ukoričenjem njegova rukopisa ostvarila, pa makar i nakon više od stoljeća, autorova želja. Nakon *Predgovora* slijedi prvi dio rukopisa, koji svojom formom podsjeća na putopis, obogaćen opisima tradicijske odjeće, tipičnih poslova ili pak otočnih običaja, primjerice onih vezanih za vjenčanje. U opisima ne izostaju ni refleksije o socijalnim i kulturološkim prilikama otočne zajednice.

Autor najprije predstavlja najveće otočno naselje, grad Cres, nakon čega upoznajemo Orlec i njegove stanovnike. Pritom njegovu pažnju zaokuplja tradicijska odjeća Orlečanki i Orlečana, kao i način pripreme ovčjeg sira. Upravo je Linardićev opis pripreme sira objavljen kao zaseban članak u *Zborniku Jugoslavenske akademije znanosti i umjetnosti* 1917. godine. Nakon Orleca nižu se opisi sela župe Vrana, za kojima slijedi osvrt na Vransko jezero. Linardić stariji ne izostavlja ni naselja Belej, Štivan, Lubenice, Valun kao ni njegovu okolicu. Spominje i Martinšćicu, mjesto u kojem je rođen i gdje živi. Pri opisu najjužnijeg creskog naselja, gradića Osora, odlomke posvećuje i osorskom zaštitniku, svetomu *Gavdentu* (Gaudenciju). Nakon opisa pojedinih creskih naselja autor donosi sažet prikaz jezične situacije na otoku te pregled osnovnih gospodarskih djelatnosti. Zadnji reci prvoga dijela rukopisa Linardića starijeg opisuju svadbene običaje u mjestu Martinšćica. Etnografsku vrijednost opisa vjenčanja prepoznalo

je uredništvo ranije spomenutog *Zbornika*, pa je u 23. knjizi iz 1918. godine ondje objavljen i taj Linardićev etnografski zapis. Sljedeća dva poglavlja autobiografskoga karaktera donose zanimljive detalje iz života ovoga creskoga autodidakta, poduzetnika – inovatora, ali i vrsnog poznavatelja otočnoga botaničkoga bogatstva, zbog čega je bio i suradnikom Bogoslava Šuleka. Istovremeno, na temelju Linardićevih autobiografskih zapisa moguće je barem dijelom rekonstruirati životni ciklus creskih ruralnih obitelji na prijelazu iz 19. u 20. stoljeće, no isto tako u njima detektirati obrasce međugeneracijskih odnosa.

U nastavku knjige pratimo povijest poduzetničke obitelji Linardić, no sada iz pera sina Linardića starijeg – (također) Andrije. Linardić mlađi u početku je fokusiran na prikaz očeve poslovne karijere, koji od bačvara, kasnije trgovca, postaje vlasnikom destilerije eteričnih ulja, u kojoj se proizvodilo kaduljino ulje. U nastavku Linardić mlađi, koji je naslijedio oca na čelu obiteljske tvornice, opisuje i svoja poduzetnička iskustva. On je od oca osim poduzetništva naslijedio i sklonost iskušavanju inovativnih proizvodnih procesa te je u razdoblju između dva svjetska rata, uz kaduljino, destilerija u Martinšćici proizvodila primjerice i eterično ulje od smilja, koje je izvozila u Sjevernu Ameriku. Razdoblje talijanske uprave na otoku donosi Andriji Linardiću mlađemu znatne poteškoće, kada fašistička vlast nastoji opstruirati rad tvornice, a uz to mu kao istaknutome članu i predstavniku lokalne zajednice ograničava građanske slobode. U zadnjim recima autobiografskog teksta pisanih netom po koncu Drugog svjetskog rata Linardić mlađi, svojim uvjerenjem i djelima gorljiv domoljub, ne krije razočaranje novom vlašću koja je nesklona privatnim poduzetnicima.

Autor zadnjeg poglavlja knjige, naslovljena *Tvornica eteričnih ulja u Martinšćici na Cresu*, jest učitelj i književnik Antun Kraljić, suvremenik Andrije Linardića mlađeg. Donoseći pregled poslovanja destilerije kroz tri desetljeća, Kraljić svojim tekstom dodatno svjedoči o poduzetničkim uspjesima oca i sina Linardića.

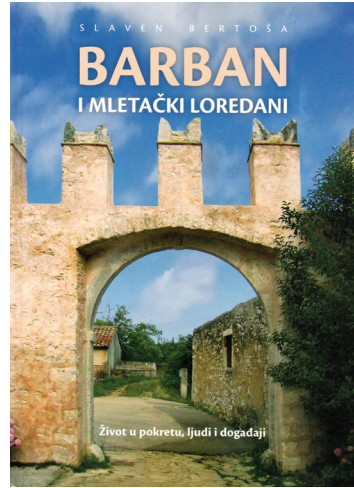
Objavljena zbirka rukopisa triju autora obogaćena je nizom slikovnih priloga, reprodukcijama starih razglednica i fotografija otoka Cresa iz kolekcije urednika i priređivača publikacije Pina Tuftana. Svakako treba istaći kako je Tuftan ovu publikaciju izdao u vlastitoj nakladi, pa je *Opis otoka Cresa i njegovih stanovnika* još jedan značajan prilog kojim taj nakladnik, objavljujući već više od desetljeća slična izdanja tematski vezana za cresku lokalnu povijest, sustavno obogaćuje otočnu zavičajnu biblioteku.

Robert Doričić

NOVA PERLA U NISKI MONOGRAFSKIH OBRADA ISTARSKE POVIJESTI

(Bertoša, Slaven, *Barban i mletački Loredani: život u pokretu, ljudi i događaji*, Katedra Čakavskog sabora Pazin – Općina Barban – Državni arhiv u Pazinu – Sveučilište Jurja Dobrile u Puli, Pazin – Barban – Pula, 2015.)

Nakon dviju knjiga koje tematiziraju povijest Pule – jedne posvećene Rašporu i Rašporskom kapetanatu, a jedne povijesti Lupoglava i Lupoglavštine – te naposljetku one koja se usredotočuje na migracije iz nekadašnjeg austrijskog dijela Istre u onaj mletački, iz pera našeg istaknutog povjesničara Slavena Bertoše došla je nova monografska obrada jednog segmenta istarske povijesti. Riječ je o knjizi *Barban i mletački Loredani*, u kojoj se, kao i u njezinim prethodnicama, zrcale autorov sustavan i pedantan pristup te prepoznatljiva metodologija koju rabi prilikom istraživanja istarske povijesti.

Ponovno se zadržavajući na geografski užem području – području Barbana i Raklja, nekada Barbansko-rakljanskom feudu znamenite mletačke porodice Loredan – Bertoša taj segment nastoji maksimalno pokriti svojim sustavnim istraživanjem arhivskih izvora, od kojih je većina prvi put uopće korištena, a neki su čak i u cijelosti, zaslugom autora, preneseni u prijepisu kako bi postali dostupni široj javnosti. Naime nakon gotovo svakog pojedinog poglavlja knjige donosi se i prijepis temeljnih izvornih arhivskih dokumenata korištenih u tom dijelu knjige.

Nakon „Predgovora“ i „Uvoda“, koji kontekstualiziraju cijeli izdavački pothvat te bavljenje samom temom, sadržaj je knjige podijeljen u četrnaest osnovnih poglavlja, svako pojedinačno obogaćeno dodatnim priložima te naposljetku izuzetno korisnim tehničkim dodacima.

U prvom poglavlju autor temeljito predstavlja znamenitu mletačku obitelj Loredan. Prvenstveno ističući najistaknutije pojedince te one ogranke obitelji i njene pojedince koji su se najviše pojavljivali u povijesnoj sudbini istarskih krajeva, Bertoša koristi najvažnije

bibliografije i rodoslovlja istaknutih talijanskih istraživača, prvi put donoseći tako obimne podatke o obitelji Loredan na hrvatskom jeziku. Dodatno upućuje na najvažnije enciklopedije, registre i onomastikone, čime je čitatelju pružena zaokružena cjelina o baznim bibliografskim jedinicama koje se tiču spomenute patricijske obitelji.

U drugom dijelu autor nudi kratak povijesni pregled prostora nekadašnjeg Barbansko-rakljskog feuda, upućujući na najvažnije segmente iz povijesti tog kraja. Iako sintetizira osnovne spoznaje u već postojećoj literaturi, Bertoša ih značajno obogaćuje uvidima stečenima u detaljnom pregledu i analizi arhivskih izvora – u ovom slučaju ostavštine samoukog povjesničara Josipa Antuna Batela (1827.–1889.), koja se danas čuva u Arhivu Hrvatske akademije znanosti i umjetnosti.

Treći je dio posvećen analizi triju spisa pronađenih u spomenutoj Batelovoj ostavštini, a koji rasvjetljavaju neke segmente administrativnog i gospodarskog ustroja Barbansko-rakljskog feuda. Riječ je o popisu stoke iz 1769. godine po različitim područjima, zatim statističkom popisu iz 1780. godine te popisu imovinskog i pravnog ustrojstva iz 1797. godine, a koji se nakon provedene analize svi daju u autorovu prijepisu kao posebni prilozi.

Povijesna je antroponimija i toponimija tema četvrtog dijela, u kojemu autor iz arhivskih spisa, prvenstveno onih notarskih koje je sastavio Alessandro d'Eletti, a čuvaju se u Državnom arhivu u Pazinu, nudi pregled i kratak osvrt na čak 51 naselje (sela i zaseoci) na području spomenutog feuda, 32 naselja izvan njega te preko 70 spomenutih prezimena i stotinjak toponima. Posebnu vrijednost ovog poglavlja predstavljaju dva posebna priloga u kojima su ponuđeni (ekscerpirani) prijepisi svih sintagmi iz spomenutih arhivalija u kojima su zabilježeni analizirani antroponimi, odnosno toponimi.

Zatim slijede tri poglavlja posvećena crkvenoj povijesti Barbana i okolice. Prvi od njih, ujedno najveći, obuhvaća pregled crkvene povijesti Barbana i Raklja, bazirajući se na popisima crkvenih službenika i brojnim drugim zanimljivim arhivskim dokumentima, kao što su oni o trajnim obvezama župne crkve iz 1738. godine, popisu kapela, odluci o plaćanju orguljaša te popisu bratovština. U ovom dijelu autor sustavno popisuje, opisuje i donosi dostupne podatke o svim crkvenim objektima na širem području Barbana i Raklja. Kao posebni prilozi pridodani su prijepisi čak sedam arhivskih dokumenata.

Tema je prethodnog poglavlja produbljena u šestome, koje se fokusira na kraću analizu nekih novih priloga za povijest centralnog sakralnog objekta – župne crkve Svetog Nikole u Barbanu (ugovor

o obnovi orgulja, rodoslovlje obitelji Stanković, isprava o imovini svećenika Petra Družića), odnosno sedmome, u kojemu se donose neki podaci o inventaru iste crkve, te naposljetku osmome, koje donosi nove priloge o dvjema drugim crkvama Barbanštine. Sva tri poglavlja obogaćena su u posebnim priložima prijepisima analiziranih arhivskih dokumenata.

U devetome poglavlju autor analizira prijepis registra barbanskih i rakljanskih javnih bilježnika koji se nalazi u Batelovoj ostavštini. Nakon popisa bilježnika, kraćeg osvrtu o njihovoj provenijenciji, zabilježenim kraticama te spominjanim titulama, autor donosi prijepis dokumenta u cijelosti.

Sljedeća tri poglavlja posvećena su analizama specifičnih arhivskih isprava – oporuka. U desetome autor analizira dvije oporuke barbanskih plemića, u jedanaestome četiri oporuke barbanskih seljaka, a u dvanaestom jednu oporuku u svjetlu oprimjerenja bužetsko-barbanskih migracijskih veza. Sve analizirane oporuke dane su u cjelovitu prijepisu kao posebni prilozi.

Migracije su tema i sljedećeg poglavlja, ali sada na tragu već poznata autorova interesa: migracijske veze s Gradom Pulom u novome vijeku. Prema upisima u matičnim knjigama Pule autor analizira kretanja stanovništva između toga grada i Barbanštine. Nakon tabličnog prikaza migracijskih kretanja, autor ponovno dodaje kao poseban prilog cjelovit kronološki popis ekscerpiranih upisa (čitave sintagme) koji upućuje na spomenute migracije iz pojedinih naselja Barbansko-rakljanskog feuda.

Knjigu zaokružuje izuzetno zanimljivo četrnaesto poglavlje, posvećeno mletačko-austrijskoj granici na rijeci Raši. Na temelju literature i arhivskih izvora Bertoša nudi čitatelju uvid u dio dinamične svakodnevice graničnog prostora. Navodi osobitosti raške doline, spomen mlinova u izvorima te intrigantne podatke o uzgoju riže na ovom prostoru. Autor donosi i informacije o nekim međugraničnim prijeporima koji su ostali zapisani u izvorima. Kao posebne priloge prilaže prijepise dokumenata o popravku mlinova te dvije relacije koje spominju međugranične sporove i dogovore oko utvrđivanja granice.

Znanstveni aparat uključuje 1133 bilješke pisane u obliku endnota po završetku osnovnog dijela knjige. Još je impresivniji popis korištenih arhivskih izvora: dvije skupine izvora iz Državnog arhiva u Veneciji, impozantan broj kutija Batelove ostavštine iz Arhiva Hrvatske akademije znanosti i umjetnosti, nekoliko matičnih knjiga i drugih dokumenata iz Državnog arhiva u Pazinu te dodatni arhivski dokumenti

iz drugih izvora. Autor donosi posebno i popis korištene literature (95 jedinica) te zasebno rječnika (12 jedinica). Sve je popraćeno sažetkom na hrvatskom jeziku te sažecima na čak tri strana jezika: talijanskom, engleskom i njemačkom.

Jednostavnosti u upotrebi i praktičnosti iznimno doprinose čak tri temeljita indeksa: onaj mjesta, zatim imena te naposljetku stvari i pojmova. Analitički raščlanjen sadržaj na jedinice (poglavlja) i podjedinice (potpoglavlja) uvelike pridonosi toj upotrebljivosti. Pri samom kraju knjige dana je opsežna bilješka o piscu, što također treba pohvaliti s obzirom na to da je zaista važno ovaj projekt sagledati u širem kontekstu autorovih nastojanja, što pomaže i boljem razumijevanju same knjige, ali također upućuje i na druge referencije koje bi čitatelja sklona prije svega ovakvu načinu istraživanja istarske povijesti svakako mogle zaintrigirati.

Svakako treba istaknuti pohvalnu činjenicu da su se kao nakladnici, predvođeni Katedrom Čakavskog sabora Pazin, uključili ujedno Općina Barban te Sveučilište Jurja Dobrile u Puli, čime je krug od spiritusa movensa u jednoj udruzi posvećenoj valorizaciji istarske baštine na najbolji način zaokružen podrškom lokalne zajednice i općinske vlasti te akademskog središta Istre. Uz njih su tiskanje knjige pomogli Turistička zajednica Općine Barban, Istarska županija, Grad Pula i Ministarstvo znanosti, obrazovanja i sporta Republike Hrvatske, čime se ostvarila ne samo bitna nego i za realizaciju takvih pothvata upravo ključna podrška: od lokalne preko regionalne do nacionalne razine.

Ovom je knjigom autor definitivno potvrdio nastavak zacrtanoga smjera i metodologije istraživanja koji se prije svega temelje na strogu praćenju arhivskih izvora. Knjiga je međutim, i to je posebno važno, još jedan važan korak u istraživanju i valoriziranju istarske povijesti, pri čemu je Barban dobio s jedne strane novu monografiju, ali s druge strane, prvenstveno zahvaljujući impresivnu broju prijepisa arhivskih dokumenata, ujedno i mogućnost novog zamaha u istraživanju povijesti tog kraja.

Igor Eterović

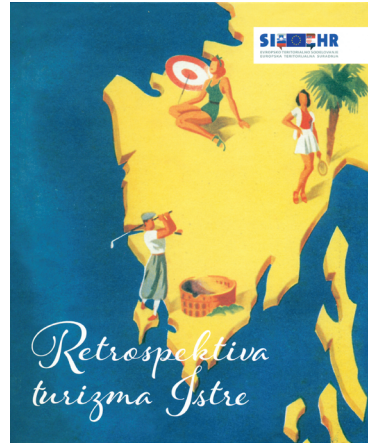
RETROSPEKTIVA TURIZMA ISTRE

Znanstvena monografija *Retro-spektiva turizma Istre* vrijedno je znanstveno djelo koje je napisalo osam autora, a glavni je urednik dr. Metod Šuligoj. Izdavač i nakladnik znanstvene monografije jest Založba Univerze na Primorskem iz Kopra, Slovenija.

Posebnost je ove znanstvene monografije što je pisana na dva jezika – slovenskom i hrvatskom, s obzirom na to da i tematika koja se obrađuje pokriva područje cijele Istre, kako njena hrvatskog tako i slovenskog dijela. Publikacija je rezultat projekta *HISTUR: Turizem kod skupna (kulturna) dediščina obalnega dela Istrskega polotoka* i njeno izdavanje financirano je od strane Europske unije preko Europskog fonda za regionalni razvoj, Operativnog programa IPA Slovenija – Hrvatska 2007–2013. Monografija obuhvaća 370 stranica; tekstove prate brojne slike, tablice i grafikoni, što je čini zanimljivom i za znanstvenu javnost i za osobe zainteresirane za tradiciju turizma Istre. Riječ je o preglednu multidisciplinarnu prikazu razvoja istarskog turizma koji i laiku i stručnjaku otvara uvid u prošlost složenoga razvoja turizma na ovom prostoru.

Znanstvenu monografiju čini osam članaka koji se međusobno nadovezuju i nadopunjuju, tematski i sadržajno. Knjigu otvara rad Metoda Šuligoja „Neke ključne okolnosti (proteklog) razvoja turizma u Istri“. U ovom članku elaboriraju se ključne situacije koje su potaknule razvoj turizma na području Istre te geografske i upravno-administrativne karakteristike područja.

Isti autor, ujedno i urednik monografije, u drugom članku pod naslovom „Turistički prijevozi, putovanja i izleti na obali sjeverne Istre od 19. stoljeća nadalje“ detaljno analizira načine putovanja koji su u proteklom razdoblju bili karakteristični za sjeverni dio Istre koji danas pripada Republici Sloveniji. Autor nas upoznaje s oblicima prijevoza koji su tada bili aktualni, a danas gotovo zaboravljeni – parobrod, vlak, tramvaj. Opisuju se specifičnosti turističkog razvoja u razdoblju nakon Drugog svjetskog rata i nakon osamostaljenja Republike Slovenije i Republike Hrvatske 1991. godine.

Tomi Brezovec u radu „Razvoj hotelske ponude na slovenskoj obali“ detaljno obrazlaže ulaganja u razvoj hotelske ponude i izgradnju prvih objekata za smještaj gostiju. Intenzivna ulaganja rezultirala su izgradnjom novih turističkih centara na slovenskoj obali, koja je tako postala najrazvijenije turističko područje u Sloveniji. U prilogu je prikazan razvoj ponude hotelskih smještajnih kapaciteta na slovenskoj obali od početka do današnjih dana.

Četvrti rad u znanstvenoj monografiji napisale su Zrinka Zadel i Elena Rudan: „Razvoj smještajnih kapaciteta i poduzetništva u obalnom dijelu istarskog poluotoka u Hrvatskoj“, koje obrazlažu i detaljno analiziraju razvoj na hrvatskom dijelu Poluotoka posebno naglašavajući razdoblje intenzivne izgradnje kapaciteta šezdesetih godina 20. stoljeća. Prateći razvoj do suvremenog doba, ističu novi razvojni ciklus kojim je zahvaćen turizam ne samo u priobalju već i u središnjem dijelu Istre.

Marko Kukanja autor je članka „Razvoj prehrambenog ugostiteljstva na obalnom području slovenske Istre: povijesni pregled“. Budući da do sada nije zabilježeno cjelovito istraživanje prehrambenog ugostiteljstva na ovom području, rad je vrlo zanimljiv, a glavni je cilj autorova istraživanja prikaz utjecaja ekoloških čimbenika na razvoj djelatnosti.

Elena Rudan i Zrinka Zadel istu temu, no na hrvatskom dijelu obale Istarskog poluotoka, analiziraju u članku „Povijesni razvoj gastronomske ponude hrvatskog dijela obale istarskog poluotoka“. Gastronomska ponuda ovog dijela Istre izuzetno je značajna za istarski turizam te danas upravo gastronomija i enologija predstavljaju jedan od brendova Istre i snažno je pozicioniraju na gastrokarti Europe.

„Imidž slovenskih obalnih gradova od Ankarana do Sečovlja u tiskanim turističkim vodičima nekada i danas“ znanstveni je rad Ljudmile Sinkovič, u kojem se obrađuje navedena tema od početka razvoja suvremenog turizma u drugoj polovici devetnaestog stoljeća do današnjih dana.

Dina Lončarić autorica je znanstvenog rada „Promocija u funkciji unaprjeđenja turizma hrvatskog dijela Istarskog primorja – povijesni pregled“, pri čijoj su pripremi korišteni brojni povijesni izvori. Ističu se različite promotivne aktivnosti koje su u različitim razdobljima usmjeravane na različite ciljne skupine te su odigrale važnu ulogu u pozicioniranju destinacije na turističkom tržištu.

Na kraju je znanstvene monografije „In memoriam“ uvaženom prof. dr. sc. Ivanu Blaževiću, koji je najveći dio svojega znanstvenog i

stručnog rada posvetio upravo istraživanju istarskoga turizma i čiji su vrijedni materijali korišteni pri realizaciji projekta HISTUR.

Znanstvena monografija *Retrospektiva turizma Istre* vrijedno je i sveobuhvatno djelo pisano na zanimljiv i pristupačan način uz brojne ilustracije i povijesne izvore (plakati, razglednice i slično) i predstavlja doprinos analizi turizma Istre, korisno kako znanstvenoj i stručnoj javnosti, tako i svima drugima zainteresiranima za temu.

Dora Smolčić Jurdana

PRVA SAMOSTALNA ZBIRKA POEZIJE LUKE SKORIĆA – *DIHI I MRVICE*

(Skorić, Luka, *Dih i mrvice*, Naklada „Kvarner“ – Katedra
Čakavskog sabora Opatija, Opatija – Rijeka, 2015.)

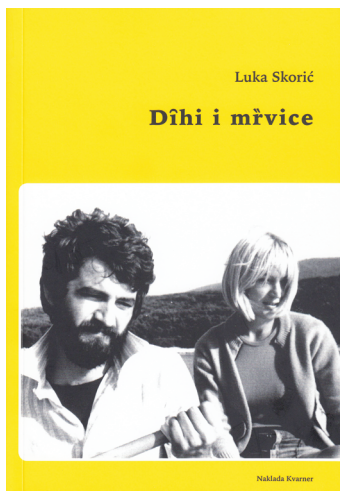
Pokle knjig od zadnjih dveh opatijskeg muškardini od kitic, stih, versi, Gervaisa i Kompanjeta, već je neko vreme pasalo. A čuda tega se j' dogodilo va našen domačen, čakavskén, govornen i pisanen zajike. Ovdé, na oven meste kade bivamo i s kega se nismo ni movili.

Tako je urednica Vlasta Sušanĵ Kapićeva napisala va predgovore za knjigu *Dih i mrvice* mladega opatijskega pjesnika Luke Skorića, kemu je ovo prva knjiga pjesam ale ka mu je širon otprla vrata va svet poezije.

Danas, bi rekli, va ovo hudo vreme prepuno mizerije, posebe kad treba pomoć koj knjige da se rodi, saki je novi naslov prava radost. A ako je knjiga još napisana i na pravoj opatijskoj čakavštine, a ovista je, onda se zaspraven imamo s čén i štimat i hvalit. Autor je rojeni Opatijac i dobar čakavski govornik pa mu se na nijenoj besede nima ča zamerit. Urednica j' kresala i tesala, ki put i više leh je trebalo, ale razlog je bil – da čovek ne poveruje – vreme. Knjiga je na objavu čekala punéh deset let, a za to je vreme Luka kao poeta zrenul i ozrenul.

Va pogovore Ernie Gigante Dešković otkriva: „Ovaj pogovor prati jedna neobična priča. Napisan je daleke 2006. godine u vrijeme kad je ova knjiga trebala ugledati svjetlo dana. Ali sudbina je imala druge planove i osam godina je morao čekati ispunjenje svojeg smisla. Čak je bio objavljen prije njemu namijenjene knjige, kao kakvo siročé, koje napokon sada dolazi davno mu obećanom domu.“

Ipak, knjiga je 2015. leta ugledala svetlo – ne dana, nego noći – aš je prestavjena dva puta, v Opatije i va Kastve, i to oba puta h večeru. Tiskala ju je Naklada „Kvarner“, jena od retkeh ka ima uha i sluha za domaću besedu, a suizdavač je bila Katedra Čakavškega sabora Opatija. Knjigu je po pjesničkoj mere uredila Vlasta Sušanĵ Kapićeva i složila pjesmi va pet ciklusi.

Prvi je *Dih starinski*. Va četrnajst pjesam zarivana je sa Lukina jubav za stareji kućani, i to ne samo za oca i mater nego i za nonoti i prekononoti, s kemi su odvavek nablizu složno i va jubave živeli. Luka štima svojeh starejeh. Sen noničen i sen nonan napisal je pjesmu. Mej prvemi zasluženo ju je dobila, kako on reče, biznona Nina Betina (*Biznona Nina*):

Nona leži, brontula
 „Magajac jedan“
 ma sejeno mot mi da.

Na bore zamotan
 kušćić cikuladi
 za me parićan.

Danaska malo ki zna ime svojega nonića, a Luka je skroz štorije spoznal i svojega bizbiznonića Viceta Betinega, ki je va ono slabo i siromašno vreme delal *Opanki od špehovice*:

Zivukal je Vice / stare igli za jedra / kus robi skrojil. / Zivukal igli / pa šije opanki od špehovice. / Sada noštromo z morčićen na uhe / na mire sedi / pipu fuma / Va njoj uživa. / A deca se igraju / va noveh opankeh od špehovice./

Vreme s dihon starinsken je pasano, spravno je va spomeni.

Drugi ciklus nosi naslov *Stare jubavi*. Sedan pjesam, a ni jena ni stara. Saka je samo lepa i jaka od ke se još ni zbudil, a morda nikad – daj, Bože – ni neće: Užan te gledat / dokle ti mesečina / sučuje škurinu z obraza. / Stišnjenoj / pomalo ti bušić dan / da te ne zbudin. (*Pogled*)

Treti del se zove *Raj opatijski*, najveći je i ima petnajst pjesam, a se govore od jubavi za rojenu Opatiju. Va taj raj posložil je pjesnik Kušćić i Kvadar, Potok i Dih mora i škoti, Učku i Istru i su lepotu ku oče vide...

Domislin se / kako san bordižal / prst va more držal / s celen se sveton povezal / pešekana se bal. / Kako san jedril / va mićoj kadice / od Portića do Dražice. / Domislin se / kad vidin jedra miće / kako margaretice z mora zirasle. (*Domislin se*)

Govorili su svojni da je čakavska poezija manje vredna. Da je čakavština samo za onih ki pišu o svojem kraju, ki pišu miće pjesmice i još po mogućnoste smešne, i da takova poezija nikako ne more stat naporedo s onun ka j' napisana na hrvasken standarde. Pozabilo se da j' poezija Dragota Gervaisa va književnost prnesla neš novo, dih friškini z mora i spod Učki, pa je z vremenon nadrasla i samega autora još za njegovoga živjenja. Ova sadašnja, noveja al mlaja, rečite kako god

otejete, pokažuje da svojun kvalitetun more stat jušto pul boka onoj standardnoj i da ni niš manje vredna. Puno puti je i boja. Danaska je puno i mlajeh i starejeh ki pišu na svojen materinsken zajike, i se su poznateji, i se su glasneji, i se je više tiskaneh knjig. Dosta je poznat istarski krug pjesniki, pa dalmatinski, bodulski, kirski... Luka je del ovega Liburnijskega kruga i neka tako ostane.

Drugačije piše mladić, a drugačije zrel čovek.

Luka je od mladića, čekajuć da mu se objavi prva knjiga, prerasal kratke brageše. A još ih je nosil kad je z materun Jadrankun počel prihajat na opatijske čakavske književne večeri, i to je obeh, mater i sina, povuklo va kolo. Počeli su pisat i kako na kvize igrali su se ki će brže i boje složit neku novu pjesmu. Z vremenon su nastale dve zbirki. Samo materine fine, teple, svilne pjesmi, posebje lirske minijaturi, još vavek čekaju spravne va škabeline.

Saka objavjena knjiga ni samo spomen nego i dokumenat jenega vremena i zajika.

Urednica knjigi Vlasta Sušanj Kapićeva je naglasila da se *i mi-ći zajik čuva, kako i si drugi, tako da se ga dobro spozna i navadi, da se ga govori, da se š njin piše. Govorit zajik je lagje nego pisat. Zgovorenemu vetar lahko odnese ono ča ne vaja, a zapisanemu se vidi se ča j' nevajato.*

Luka Skorić je štimal besedu urednice i razumel ča mu j' svetovala, a to se dobro vidi va četrtin i peten cikluse. Tu je Luka zrel čovek. Ima svoju Zdenku i sina Danila pa je četrti ciklus njin i posvećen, a zove se *Siguran porat.*

Lungomare

Ćutin mora dih
mi tri na Lungomare
vi jedno i jas

Ona bi se,
jas bin dom.

Dobil san dom,
ona ima se.

Već va ten dele knjigi vidi se da Luke dobro leže manje formi pjesam, posebje trostihi, keh je on nazval mrvice pa se po ten i peti ciklus zove *Mrvice.*

Va forme haiku-pjesam autor se igra s besedami, slaže ih kako treba pa saki trostih otkriva sličicu mora, Opatije, Lungomara, maruna, trabakula, morčića, zvončara... Za more i Opatiju još vavek je vezan s plečičen od pupka, a kako mladi jedriličar spoznal je se vicije mora i se ćudi od vetri i te su mu mrvice, na neki svoj mod, pokazale kako je lepo i daje po poezije bordižat.

Kamelija

Va našen parke
vražjivica te gleda
ta kamelija.

Divojka z galebom

Galeb na ruke
opatijskoj divojke.
Pozdrav pošije.

Do sada su mu pjesmi objavjene va zajedničkih zbirkah *Kada vruja zavruja; Ćeš me, nećeš me; Verši na šterni XXI. i XXII.; Pul Matetićevega ognjišća 8 i 9, Puna nedra mora, va Književnoj Rijeci i Književnom peru*, a posebno priznanje za pjesmu na čakavskenu zajičke dobil je na 32., a pohvalnicu na 33. susrete hrvaskih zavičajnih pjesniki, keh va Zagrebe organizira Hrvatski sabor kulture.

Cvjetana Miletić

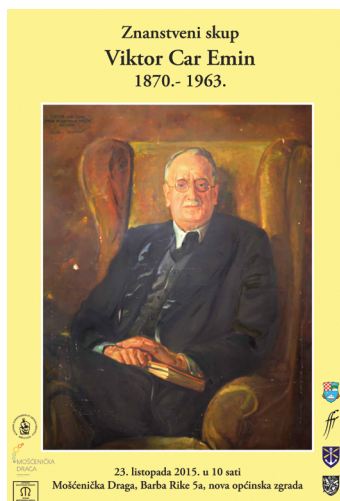
Prikaz Znanstvenoga skupa „Viktor Car Emin 1870.–1963.“

Viktor Car Emin svome se je rodnome kraju rado vraćao u književnim ostvarenjima smještajući radnju svojih romana, pripovjedaka ili dramskih uprizorenja u koji od istarskih i kvarnerskih gradića, dok su njegovi likovi, mahom Primorci, nositelji rodoljubnih ideja. Stoga ne čudi da je upravo u Mošćeničkoj Dragi, u kojoj se nalazi Carev rodni Kraj, 23. listopada 2015. održan Znanstveni skup „Viktor Car Emin 1870.–1963.“ Organizatori skupa bili su Katedra Čakavskoga sabora Općine Mošćenička Draga, Filozofski fakultet Sveučilišta u Rijeci, Zavod za povijesne i društvene znanosti HAZU-a s Područnom jedinicom u Puli, Udruga „Jenio Sisolski – Brseč“ te Općina Mošćenička Draga, a pokrovitelj je skupa bila Primorsko-goranska županija.

Sudionici su izlaganjima predstavili svoja istraživanja onih tema koje su povezane sa životom i radom Viktora Cara Emina. Skup su otvorili načelnik Općine Mošćenička Draga dr. med. Ratko Salamon, dekanica Filozofskoga fakulteta Sveučilišta u Rijeci prof. dr. sc. Ines Srdoč Konestra te, u ime akademika Dubravka Jelčića, prof. dr. sc. Bernard Franković.

Prvu je sekciju izlaganja otvorila dr. sc. Ana Batinić, koja je svojim radom *Car Emin i Kranjčević (Elin)* prikazala poslovan i privatni odnos dvojice hrvatskih književnika čija suradnja započinje u *Mladom Istraninu*, odnosno sarajevskoj *Nadi*, koju je uređivao Silvije Strahimir Kranjčević. O njihovu intimnijem odnosu svjedoče i Carevi zapisi objavljeni u njegovoj *Autobiografiji* 1949. godine te članci koje je o Kranjčeviću objavljivao u *Savremeniku*, *Jugoslavenskoj ženi* te *Glasi Istre*.

Dr. sc. Vladimira Rezo dala je prikaz romana *Naša Mare* Viktora Cara Emina, počevši temom i tonom romana koji je, kao i velik dio ostalih Carevih književnih djela, vrlo politički angažiran i pisan u skladu s očekivanjima ondašnje publike. Autorica se je osvrnula na

kompoziciju i okvir romana, likove te je, radi potpune analize, izdvojila najzanimljivije jezične značajke.

O Viktoru Caru Eminu kao piscu iz naroda i za narod već se je pisalo, a mr. sc. Branko Kukurin predstavio nam je Carev, kako sam kaže, izlet u usmenu književnost. Autor je još jednom naglasio Carev rodoljuban odnos prema svome zavičaju koji se može iščitati iz predgovora *Antologije istarskih primorskih narodnih pjesama*. Upravo je usmena književnost za Cara bila jedno od uporišta za očuvanjem hrvatskoga identiteta u vremenima koja Carevu i našem zavičaju nisu bila naklonjena.

Viktor Car Emin bio je aktivan i u drugim sferama kulturnoga i javnoga djelovanja, a dr. sc. Igor Eterović to je želio i dokazati svojim izlaganjem o Carevoj publicističkoj djelatnosti, koja, prema autorovim riječima, do sada nije bila značajnije proučavana iako je Car svojim člancima bio sveprisutan u brojnim tiskovinama. U svome je istraživanju autor usustavio, a potom i analizirao Careva publicistička ostvarenja u dnevnim i tjednim tiskovinama te time pridonio zaokruživanju Careve ličnosti.

O svestranosti Viktora Cara Emina svjedoči i izlaganje doc. dr. sc. Vjekoslave Jurdane, koja je prikazala njegovo djelovanje u Hrvatskoj pučkoj školi „Družbe sv. Ćirila i Metoda“ u Ičićima, a vrijedan je izvor u istraživanju i scenska igra Đurđice Viktora Cara Emina, koja je uprizorena u Družbinoj školi u Ičićima.

Drugu sekciju izlaganja otvorio je Theodor de Canziani radom *Viktor Car Emin – Vita oltreponde – Život preko mosta*. Autor je proučio i na skupu predstavio dio građe koja se nalazi u arhivima Prve sušačke gimnazije u Rijeci, Spomeničkoj knjižnici i zbirci Mažuranić-Brlić-Ružić te drugim institucijama. Theodor de Canziani izložio je i rad *Villa „Dalibor“ na Pećinama*, nastao u suradnji s Julijom Lozzi Barković, kojim prikazuje vrlo tužno razdoblje života Viktora i Eme Car kada su iz svoje opatijske Vile „Dalibor“ morali preseliti u istoimenu vilu na Pećinama.

Robert Doričić svojim je izlaganjem pomogao u rekonstruiranju životopisa Valentina Lucasa, slikara iz Kraja, koji je bio nepresušno nadahnuće mnogim književnim ostvarajima Viktora Cara Emina. Autor se je u istraživanju vodio fikcijom i Carevom *Autobiografijom*, no važan su izvor podataka bili i povijesni izvori te terensko istraživanje.

Mateja Fumić prikazala je dio ostavštine prof. Vinka Antića koja se čuva u Zavičajnoj zbirci Narodne knjižnice i čitaonice „Selce“. Riječ je o velikom broju pisama, korespondencija, političkih tekstova te

književnih djela, među kojima valja izdvojiti tri neobjavljene drame Viktora Cara Emina. Riječ je o građi neizmjerne kulturne vrijednosti, u kojoj istraživači društvenih i humanističkih znanosti zasigurno mogu pronaći poticaj za buduća istraživanja.

Martina Juraga prikazala je ostavštinu Viktora Cara Emina u Zavičajnoj zbirci Gradske knjižnice i čitaonice „Viktor Car Emin“ u Opatiji. Autorica je predstavila dio Careve građe koji je digitaliziran te je najavila daljnju digitalizaciju putem internetskoga portala *LoCloud*, koji služi za objavljivanje kulturne baštine u digitalnome obliku, čime bi svim budućim istraživačima Careve građe istraživanje bilo jednostavnije.

Rodoslovlje obitelji Viktora Cara Emina istraživao je prof. dr. sc. Roberto Žigulić. Autor se je u svome istraživanju vodio matičnim knjigama i stališima duša mošćeničke, lovranske i veprinačke župe, oporukama, mapama tzv. franciskanske izmjere, protokolima građevinskih čestica te rezultatima terenskoga istraživanja i dokazao da podrijetlo Carevih predaka s mošćeničko-lovranskoga područja seže sve do početka 18. stoljeća.

Skup su zatvorili prof. dr. sc. Bernard Franković i doc. dr. sc. Maja Polić izlaganjem *Ostavština Viktora Cara Emina u obitelji njegovih nasljednika*, kojim su autori pokušali rekonstruirati dio Careva životopisa na temelju pronađenih dokumenata koji se mahom odnose na njegovo pedagoško djelovanje i umirovljenje, kao i dodjelu počasnoga članstva Hrvatskoga pedagoško-književnog zbora.

Izlagači su svojim radovima doprinijeli osvjetljivanju raznih djelića života Viktora Cara Emina te dokazali da je pedesetak godina nakon njegove smrti interes za ovim svestranim književnikom, publicistom, učiteljem, rodoljubom i dalje velik. Preostaje nam pričeka objavu zbornika radova s ovoga znanstvenog skupa kako bi opširniji prikazi izlaganja pomogli u daljnjem istraživanju života i rada Viktora Cara Emina jer ipak vrijedi ona latinska – *Verba volant, scripta manent!*

Mateja Fumić

Znanstveni skup *Mune Maksu Pelozu*, Vele Mune, 24. listopada 2015.

Stota godišnjica rođenja svećenika i povjesničara dr. sc. Maksa Peloze (1915.–1989.) bila je povodom organizaciji znanstvenog skupa održana u Velim Munama 24. listopada 2015. godine. Organizatori skupa bile su udruge „Žejane“ i „Mladi Mune“ te Katedra Čakavskog sabora Općine Mošćenička Draga. Sedamnaest izlaganja okupilo je ukupno dvadeset i jednog izlagača. Posjetitelji su mogli čuti izlaganja vezana uz lik i djelo Maksa Peloze, etnologiju i povijest područja župe Mune, ali i ona koja s drugih aspekata tematiziraju prošlost naselja Župe. Skup je otvorio Robert Doričić, predsjednik Udruge „Žejane“, ujedno predsjednik Organizacijskog odbora Skupa, te pozdravio prisutne. Radni dio skupa bio je podijeljen u četiri sesije.

Prva je sesija započela izlaganjem Marka Medveda s Teologije u Rijeci, područnog studija Katoličkog bogoslovnog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu: *Makso Pelozu – crkveni povjesničar i arhivist*. Autor je istaknuo Pelozin interes za crkvenu povijest te važnost njegova opusa, koji ga svrstava među značajne hrvatske historiografe, a na području riječke crkvene povijesti među najznačajnije crkvene povjesničare i arhiviste. Podaci su o Pelozu oskudni, stoga je ovo izlaganje imalo dodatnu važnost. Naslov sljedećeg izlaganja bio je *Mune u novom vijeku (s posebnim osvrtom na iseljavanja prema Puli)*. Slaven Bertoša s Odsjeka za povijest Sveučilišta Jurja Dobrile u Puli istakao je važnost mjesnog urbara (Velih i Malih Muna i Žejana) iz 1574. godine kao vrela novovjekovne povijesti. Bertoša je nakon nekoliko povijesnih crtica iz munske prošlosti dao osvrt na iseljavanja stanovništva prema Puli, navodeći primjere slučajeva desetero Munaca. Zapisi o njihovom preseljenju zabilježeni su u tamošnjim matičnim knjigama. Predavanje Giovannija Luce *Rapporti fra la stazione curata di Mune e l'Ordinariato di Trieste e Capodistria (1789-1914)* iz Dijecezanskog arhiva u Trstu donijelo je podatke o slabo istraženoj temi odnosa munske kapelanije i Ordinarijata u Trstu i Koprnu između 1789. i 1914. godine. Ivana Eterović s Odsjeka za kroatistiku zagrebačkog

Filozofskog fakulteta u izlaganju *Područje munske župe u rukopisnoj ostavštini hrvatskoga preporoditelja Vjekoslava Spinčića* prikazala je rezultate istraživanja građe pohranjene u Hrvatskom državnom arhivu u Zagrebu. Izdvojene su Spinčićeve bilješke vezane uz identitet, jezik i običaje te način života stanovnika Župe, koje je prikupio vlastitim terenskim istraživanjem ili pak korespondencijom sa suradnicima na terenu.

Nakon kraće pauze druga je sesija započela izlaganjem Daine Glavočić iz Društva za povijest umjetnosti u Rijeci: *Vele Mune – groblje*. Autorica je istakla posebnosti u oblikovanju grobnih mjesta, pogotovo pod utjecajem napretka tehnologije, te općenito značajnih promjena u načinu života. Uz, uvjetno rečeno, klasične primjerke oblikovanja ukopnih mjesta, ističu se pojedini primjeri koji odudaraju od većine, kao primjerice rijedak slučaj nadgrobnog teksta na žejanskom jeziku, karakterističnu za nekolicinu naselja ove župe. Robert Doričić s Medicinskog fakulteta u Rijeci i Helena Doričić iz Osnovne škole „Sveti Matej“ iz Viškova u izlaganju naziva *Anostra besjereka* govorili su o žejanskoj crkvi Svetog Andrije Apostola. Uspoređujući povijesne izvore i dostupnu literaturu, kao i informacije prikupljene u terenskim istraživanjima, autori su nastojali rekonstruirati povijesni razvoj ovog najmlađeg sakralnog objekta na području munske župe. Napoljetku je dan prikaz crkvenog inventara. Temu je detaljnije razradila Mateja Jerman s Filozofskog fakulteta u Rijeci, u izlaganju pod nazivom *Liturgijsko posuđe u Velim Munama i Žejanama*. Analizirajući sačuvano liturgijsko posuđe u crkvi Andrije Apostola u Žejanama i crkvi Svete Marije Magdalene u Velim Munama te ističući geografski položaj Muna i Žejana u pograničnom pojasu između Mletačke Republike i Habsburškog Carstva, autorica je stavila pronađene primjerke u kontekst zlatarske proizvodnje 18. stoljeća. Igor Eterović s Medicinskog fakulteta u Rijeci govorio je *O mikrotoponimiji Malih Muna*. Počevši od toponima na razini katastarskih općina te mikrolokaliteta do razine katastarskih čestica, autor je ispitivao i analizirao mogućnosti korištenja računalnih baza podataka (katastar.hr, geoportal.dgu, arkod.hr) u toponomastičkim istraživanjima. Nakon isticanja ograničenja tog pristupa, dao je smjernice za daljnja takva istraživanja. *Memorijalni centar Lipa pamti kao mjesto promišljanja baštine Krasa* bilo je posljednje izlaganje ove sesije. Vana Gović, kustosica Pomorskog i povijesnog muzeja Hrvatskog primorja u Rijeci, prikazala je prostor novouređenog muzejskog prostora u Lipi, koji, osim primarne memorijalne namjene, ima i ulogu zavičajnog

muzeja Liburnijskog krasa. Autorica je promišljala dodatnu funkciju Memorijalnog centra – suradnja s lokalnom zajednicom u svrhu bavljenja baštinskim temama.

Treća se sesija nastavila nakon dužeg predaha. Studenti s Odsjeka za etnologiju i kulturnu antropologiju Filozofskog fakulteta u Zagrebu prikazali su rezultate svojih terenskih istraživanja na području munske župe. Tomislav Augustinčić istražio je *Narodnu nošnju Velih i Malih Muna i Žejana nekada i danas*. Uspoređujući podatke iz dostupne literature, arhivskih izvora i vlastitih recentnih terenskih istraživanja, autor je ukazao na raznolikost podataka o tradicijskoj odjeći, prikazavši ujedno funkciju tradicijske odjeće u suvremenom kontekstu. Lucija Maroević i Karlo Srdoč pažnju su posvetili tradicijskog glazbi područja Žejana, Velih i Malih Muna te Lanišća u izlaganju *Prakse istarske tradicijske glazbe na području Ćićarije*. Terenskim su istraživanjem htjeli utvrditi koliko se tradicijska glazba danas izvodi te koja je njena uloga u građenju identiteta lokalne zajednice. Kao primjer tome prikazan je gotovo zaboravljeni način pjevanja – bugarenje. Sara Šprajcer i Tea Jelčić pozabavile su se munskom varijantom ikavsko-ekavskog dijalekta čakavskog narječja, s posebnim naglaskom na govore Velih i Malih Muna. Terenskim su istraživanjem nastojale utvrditi jezično-govornu situaciju: raširenost dvojezičnosti govornika, stavove stanovništva spram lokalnog idioma, vrednovanje lokalnog idioma te njegovu povezanost s osjećajem identiteta. Osobna sjećanja i životne priče te opis svakodnevice mještana Muna i Žejana zaintrigirali su Enu Grabar. Putem ovih narativa, u izlaganju *Pričanja o životu kao dio usmene tradicije Muna i Žejana*, autorica je analizirala način na koji mještani prepričavaju događaje koji su važni za njih kao pojedince u zajednici te izdvojila dominantne motive kazivanja. Klara Tončić istražila je i obradila sjećanja na paljenje sela Male Mune, Vele Mune i Žejane na dan 5. svibnja 1944. godine. U razgovoru s lokalnim stanovništvom usporedila je osobne stavove samih sudionika tog događaja sa stavovima mlađih generacija, koje su do informacija o paljenju sela došle posredno. Autorica se osvrnula i na održavanje društvenog sjećanja na spomenute događaje.

Nakon treće sesije otvorena je izložba fotografija *Braća svećenici Makso i Marijan Pelozu u župi Mošćenice*, čiji su autori članovi Katedre Čakavskog sabora Općine Mošćenička Draga Ana Montan, Edvin Rutar i Robert Doričić. Katedra se ovom izložbom odužila braći Pelozu, koja su djelovala na području župe Mošćenice tijekom druge polovice prošlog stoljeća.

Zadnja sesija obuhvatila je tri studentska izlaganja. Prvo od njih bilo je o *Emigraciji iz Žejana i Muna* Thomasa Markua. Autor je istražio migraciju stanovnika u posljednjih stotinu godina. Prikazao je razloge odlaska stanovnika, destinacije koje su odabrali te karakteristike migranata kao i njihov odnos prema lokalnoj zajednici: obitelji, mještanima, ali i rodnom kraju, u koji su se naposljetku neki i vratili. Prikazan je i utjecaj masovnog iseljavanja na lokalnu zajednicu. Ivan Golubić i Christina Jukić pozabavili su se *Ulogom udruga u očuvanju i stvaranju lokalnog identiteta*. Istraživanjem su obuhvatili udruge na području Žejana te Velih i Malih Muna, odnosno njihov utjecaj na stvaranje osjećaja jedinstva i zajedništva unutar zajednice, motive kojima se služe kao obilježjima identiteta, ali i kako njihove aktivnosti utječu na godišnji kalendar zajednica u okviru kojih djeluju. Zadnje je izlaganje održala Lucijana Kukuljica. Autorica je istražila *Ulogu munskih i žejanskih zvončara u lokalnoj zajednici i u turističkoj ponudi*. Kroz razgovor sa sadašnjim i bivšim zvončarima te drugim sudionicima pokladnih običaja ovog kraja, ispitala je koliki značaj imaju običaji u svakodnevnom životu ovih zajednica te mogu li se oni iskoristiti u turističke svrhe.

Zatvaranjem četvrte sesije završen je i znanstveni skup. Robert Doričić još je jednom zahvalio izlagačima i posjetiteljima, ali i suradnicima te svima onima koji su na bilo koji način podržali održavanje skupa.

Ana Montan